

NOTAT

23. marts 2010

INDSATS FOR VETERANER MED PSYKISKE EFTERREAKTIONER

Generelt

Siden 1992 har flere end 25.000 danske soldater været udstationeret i forskellige, militære operationer. Forsvarsakademiet har gennemført undersøgelser på 2 udvalgte missionshold i 2008. Undersøgelserne peger på, at de fleste veteraner kommer hjem fra internationale missioner uden at have psykiske vanskeligheder. Undersøgelserne har blandt andet vist, at 87 % af soldaterne af et hold hjemvendt fra Afghanistan oplevede, at udsendelsen havde været mere berigende end belastende – tilsvarende oplevelse gjorde sig gældende for 95 % af et hold soldater hjemvendt fra Kosovo.

Hovedparten af de danske veteraner med potentielle, psykiske lidelser grupperer sig i tre kategorier:

- Veteraner fra Ex-Jugoslavien. Indsatsen var fredsbevarende og rummede meget vekslende grader af belastning afhængig af tidspunkt og sted for den enkelte udsendelse. En væsentlig andel af de udsendte har – trods den fredsbevarende mission – været udsat for direkte konfrontationer eller har været vidne til systematisk vold.
- Veteraner fra Irak. Indsatsen var præget af konfrontationer med oprørsgrupper og angreb på danske styrker.
- Veteraner fra Afghanistan. Indsatsen har i stigende grad, og langt mere end tidligere missioner, været præget af direkte kamp og hyppige konfrontationer med afghanske oprørsgrupper.

Belastningen i forbindelse med udsendelse har således været meget vekslende og forskellig. Den stigende intensitet i kampe under de senere års indsats i Afghanistan forventes af forsvarrets psykologer at medføre et stigende antal veteraner, hvor de psykiske efterreaktioner kan antage en mere permanent karakter.

Et antal veteraner har problemstillinger, der er forårsaget af traumatiske hændelser under udsendelse eller akkumulerede belastninger som følge af udsendelse og/eller vanskeligheder med

at gentilpasse sig efter hjemkomst. Det er Forsvarsakademiets vurdering, at forberedelsen og støtten før, under og efter en udsendelse i dag er så systematiseret, at alle kender til mulighederne for hjælp. Der er desværre et ukendt antal veteraner, som lider af egentlige psykiske lidelser, og som ikke ønsker kontakt med forsvaret eller at benytte forsvarets tilbud om støtte. I samme gruppe må der antages at være personer, der ikke er kendt i hverken det behandlingsmæssige eller sociale system.

Forsvarets forebyggende tiltag vedrørende psykiske efterreaktioner

Forsvaret har iværksat en lang række forebyggende tiltag for at mindske risikoen for, at soldaters psykiske efterreaktioner udvikler sig. Siden 2008 har forsvaret eksempelvis gennemført akklimatisering og reintegration ved, at underafdelinger fra Afghanistan bliver samlet i en 3 måneders periode efter hjemkomst. Dermed har soldaterne mulighed for langsomt at vænne sig til det civile liv igen og bearbejde oplevelserne medigestillede. I perioden er der samtidig mulighed for, at gruppen kan identificere de kollegaer, der måtte have særlige behov og så støtte op om dem. Projekterne giver endvidere soldaterne mulighed for at søge et civil job, en uddannelse eller en stilling i forsvaret, før enhederne bliver opløst.

Forsvarets tilbud om støtte – psykiske efterreaktioner

Udsendte fra hårde missioner skal efter hjemkomsten til Danmark deltage i en samtale med en psykolog for at afklare, om der er et umiddelbart støttebehov. For de soldater, hvor de naturlige psykiske efterreaktioner udvikler sig mere alvorligt, har forsvaret i dag et omfattende tilbud via forsvarets psykologer.

En soldat, der er vendt hjem fra international mission kan til enhver tid kontakte Forsvarets psykologer. Dette kan foregå enten i almindelig arbejdstid eller i en telefontid om aftenen og i weekender. Via denne indledende kontakt kan soldaten blive inviteret til en visiterende samtale ved en af forsvarets faste psykologer. Den visiterende samtale foregår enten ved Institut for Militærpsykologi i København eller ved et af de fire tjenestesteder i Jylland og på Sjælland, hvor der jævnligt foregår visitation. Forsvaret dækker eventuelle transportudgifter inden for statens rammer.

Ved den visiterende samtale vil det i samarbejde med soldaten blive vurderet, om soldatens aktuelle vanskeligheder er relateret til udsendelsen samt hvilken hjælp og støtte, der vil være mest hensigtsmæssig, fx psykologisk behandling, som forsvaret så henviser til og betaler. Tilbuddet om tidsbegrænset psykologbistand gælder også for pårørende til soldaten.

Hvis soldaten eller dennes pårørende har brug for socialfaglig rådgivning og støtte, kan de benytte forsvarets socialrådgivere. Herigennem kan soldaten bl.a. også få kontakt med Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor, såfremt det er nødvendigt. Hvis soldaten er blevet såret under en mission, og vil få varige fysiske mén, kan socialrådgiveren henvise til Forsvarets Rehabiliteringsenhed. Rehabiliteringsenheden koordinerer sagsbehandlingen fx i forhold til kommunerne, så den sårede får de nødvendige hjælpemidler, bolig mv. Rehabiliteringsenheden støtter også tilskadekomne soldater i omstillingen fra hidtidig jobfunktion til ny jobfunktion.

I mere komplicerede tilfælde kan forswarets psykologer og socialrådgivere indlede et samarbejde med soldaten og dennes praktiserende læge, socialforvaltning i bopælskommune og øvrige behandlere.

Den tilbudte psykologiske behandling foregår enten ved forswarets egne psykologer i København eller ved én af de ca. 45 privatpraktiserende psykologer (Netværkspsykologer), der er tilknyttet forswarets netværk, og som har deres praksis spredt i landet. Dermed vil soldaten kunne tilbydes psykologisk behandling inden for en rimelig afstand af hans/hendes bopæl eller arbejdsplads.

Forswarets tilbud om støtte til soldater og pårørende har udviklet sig meget siden 1990'erne. Samtidig er der blandt andet på baggrund af en målrettet indsats sket en kulturændring hos forswarets medarbejdere, så det nu er helt acceptabelt at tale om oplevelser fra missionsområder med forswarets psykologer. Siden det første hold soldater blev sendt til Irak, har psykologsamtaler for udsendte fra hårde missioner været obligatoriske. I 2007 sendte forswaret breve til samtlige soldater udsendt siden 1992 om muligheden for at modtage støtte fra forswarets psykologer – et tilbud som er tidsubegrænset for både veteraner og deres pårørende. Ca. 220 personer, af de ca. 20.000 der havde modtaget brev, rettede henvendelse til forswarets psykologer.

Forswarets undersøgelsesprojekter

Forswaret har iværksat et større forskningsprojekt, der skal søge at afdække faktorer, som har betydning for det psykiske velbefindende hos udsendte soldater og deres pårørende. Projektet vil afdække sårbarhedsfaktorer i forhold til udvikling af efterreaktioner blandt udsendte soldater i Afghanistan. De sårbarhedsfaktorer, der blandt andet undersøges, er følgende: Udsendelsesperiodens længde, social støtte, ledelsesforhold, personlighedstræk, tidligere udsendelser mv. Projektet begyndte september 2007 og forventes afsluttet medio 2010.

Et andet forskningsprojekt vedrører belastende og beskyttende faktorer for selvmord, selvmordsforsøg og selvmordstanker blandt tidligere udsendte danske soldater. Dette projekt forventes afsluttet 2011.

Hensigten med undersøgelserne er at få yderligere data og viden, der kan blive brugt til at minimere risikoen for alvorlige psykiske efterreaktioner.

Sundhedsvæsenets tilbud om støtte vedrørende psykiske efterreaktioner

I de tilfælde, hvor det er relevant, kan soldaten i forbindelse med det udredende arbejde ved forswarets psykologer blive henvist til psykiatrisk vurdering ved Rigshospitalets Militærpsykiatriske afdeling i København.

Alvorligere psykiske efterreaktioner efter en udsendelse kan være adskillige år undervejs. Ofte er veteranen ikke længere ansat i forswaret eller har valgt ikke at gøre brug af forswarets tilbud. I de tilfælde, hvor en veteranen overgår til psykiatrisk behandling, foregår indgangen til sundhedsvæsenets psykiatri enten akut eller planlagt via de psykiatriske akutmodtagelser eller med henvisning fra praktiserende læge.

Den 25. maj 2009 rettede forsvarsministeren henvendelse til ministeren for Sundhed og Forebyggelse. Baggrunden var, at Forsvarsministeriet havde en oplevelse af, at der i sundhedssektoren

ren i nogle tilfælde syntes at være en manglende viden om soldater med psykiske efterreaktioner. Konkret havde henvendelser til Forsvarsministeriet indikeret, at soldater havde oplevet en uhensigtsmæssig psykiatrisk behandling, ligesom hospitalers akutmodtagelse ikke i alle tilfælde havde den nødvendige viden om de karakteristika, der kendetegner gruppen.

Forsvarsministeriet har siden drøftet med Indenrigs- og Sundhedsministeriet, hvordan behandlingen af veteraner med psykiske efterreaktioner kan optimeres. Herunder om det ville være hensigtsmæssigt, at det offentlige sundhedsvæsen kan tilbyde specialiseret behandling andre steder end ved Psykiatrisk Center på Rigshospitalet.

Drøftelserne har blandt andet affødt, at der er udarbejdet informationsmateriale til regionerne, praktiserende læger og kommuner. Materialet indeholder information om karakteristika for veteraner med psykiske efterreaktioner. Herunder en skærpelse af akutmodtagelsers opmærksomhed på de særlige udfordringer, som veteraner kan have. Formålet med informationsmaterialet har været at øge fokus på patientgruppen og at gøre opmærksom på, at ekspertviden kan efterspørges ved Rigshospitalet/Forsvarsakademiet.

Der er samtidig nedsat en arbejdsgruppe, som skal vurdere og beskrive tilbud til tidligere og nuværende militært personale med tjenesterelateret posttraumatisk belastningsreaktion. Arbejdsgruppen, der har deltagelse fra regionerne, Forsvarsministeriet m.fl., forventer, at arbejdet afsluttes i 1. halvår af 2010.

Der kan i øvrigt henvises til www.fmn.dk, hvor der er en oversigt over støttetiltag samt henvisning til øvrige relevante hjemmesider.